

**MINISTERSTVO FINANCÍ
ČESKÉ REPUBLIKY**

VÝZKUMNÁ STUDIE

**REÁLNÁ KONVERGENCE - SOUVISLOSTI A
PŘÍČINY**

**ING. GABRIELA SMRČKOVÁ,
RNDR. IVAN VLČEK, CSC.,
ING. FRANTIŠEK CVENGROŠ, CSC.**

ABSTRAKT

Studie se zabývá problematikou reálné konvergence. Ve spíše empirické rovině sleduje proces stírání ekonomických rozdílů mezi zeměmi. V první části je definován pojem reálné konvergence a způsoby jejího měření. Druhá část se zaměřuje na zkoumání dostupných datových zdrojů a pokouší se přispět k hledání faktorů ovlivňujících reálnou konvergenci. Naší snahou je podílet se na odborné diskusi, která na dané téma probíhá na některých zainteresovaných pracovištích.

Klíčová slova: konvergence, divergence, regionální rozvoj, parita kupní síly, sigma konvergence, beta konvergence.

ABSTRACT

The submitted study considers the real convergence problems. Mainly in an empirical way, we study the reducing of economic divergence between countries. In the first part the definition and the measurement of real convergence is presented. The second chapter focuses on analysis of different available data and contributes to a search of factors which determines the real convergence. Our major purpose is to conduce to a discussion on this topic which is currently held in some professional institutions.

Keywords: convergence, divergence, regional development, purchase power parity, sigma convergence, beta convergence.

JEL Classification: E60, E63.

OBSAH

1	ÚVOD	1
2	TEORETICKÝ POHLED NA KONVERGENCI	1
2.1	DEFINICE A MĚŘENÍ	1
2.2	PROBLÉMY S DATOVOU ZÁKLADNOU	5
2.3	REÁLNÁ KONVERGENCE A EKONOMICKÝ RŮST	7
3	MECHANISMY KONVERGENCE	7
3.1	OBECNÉ POZNATKY	7
3.2	DETERMINANTY KONVERGENCE	7
4	EMPIRIE A PRAXE KONVERGENCE	9
4.1	GLOBÁLNÍ KONVERGENCE	9
4.2	KONVERGENCE V RÁMCI EU	11
4.3	KONVERGENCE V RÁMCI REGIONŮ EU	11
5	ZÁVĚR	15
	SEZNAM LITERATURY	16
	SEZNAM ZKRATEK	16

1 Úvod

Česká republika (ČR) v současné době zažívá příznivý makroekonomický vývoj, který přispívá k postupnému zmenšování rozdílu ekonomické úrovně mezi ČR a vyspělými zeměmi. Potřeba důkladného srovnání s okolními vyspělými ekonomikami a popis „catching - up“ procesu činí téma reálné konvergence velmi populární. Praktickou analýzou konvergence české ekonomiky se zabývá zejména Centrum ekonomických studií VŠEM, ČNB, i jiná analytická pracoviště v ČR.

Tato studie má spíše ambici se věnovat obecnějšímu pohledu na proces sblížování ekonomických úrovní, a to spíše z empirického hlediska. Zabývá se klíčovou otázkou, jaké faktory stojí v pozadí reálné konvergence a co ovlivňuje uzavírání mezer v ekonomické vyspělosti mezi zeměmi, pokud k nim vůbec dochází. To vede mimo jiné k zamyšlení, zda k ekonomickému přibližování dochází spontánně bez ohledu na charakter ekonomik, či zda je možné ekonomickému dohánění napomoci cílenými opatřeními ekonomických politik.

2 Teoretický pohled na konvergenci

2.1 Definice a měření

Pod pojmem reálná konvergence rozumíme sblížování ekonomické úrovně různých zemí či oblastí. Ta se obvykle vyjadřuje pomocí ukazatele HDP na obyvatele. Mezinárodní srovnání se provádí přepočtem podle parity kupní síly (PPP), který na rozdíl od přepočtu HDP pomocí běžného kurzu, odráží kupní sílu domácí měny a tedy eliminuje cenové rozdíly mezi ekonomikami.

Pokud budeme hodnotit vztah ekonomické úrovně mezi dvěma ekonomickými celky, proces konvergence v obvyklém chápání lze formálně zapsat takto:

$$\frac{y_{1,t}}{y_{2,t}} < \frac{y_{1,t+1}}{y_{2,t+1}} \text{ pro } y_{1,t} < y_{2,t} \quad (1)$$

kde y je reálný důchod na osobu celku 1 a 2 v čase t a $t+1$. Tento vztah lze interpretovat tak, že relativní odstup ekonomických úrovní na obyvatele se v čase snižuje.

V literatuře (Slavík, 2003, s. 8) se vyskytuje i analogická definice na základě absolutní difference

$$|y_{1,t} - y_{2,t}| > |y_{1,t+1} - y_{2,t+1}| \quad (2)$$

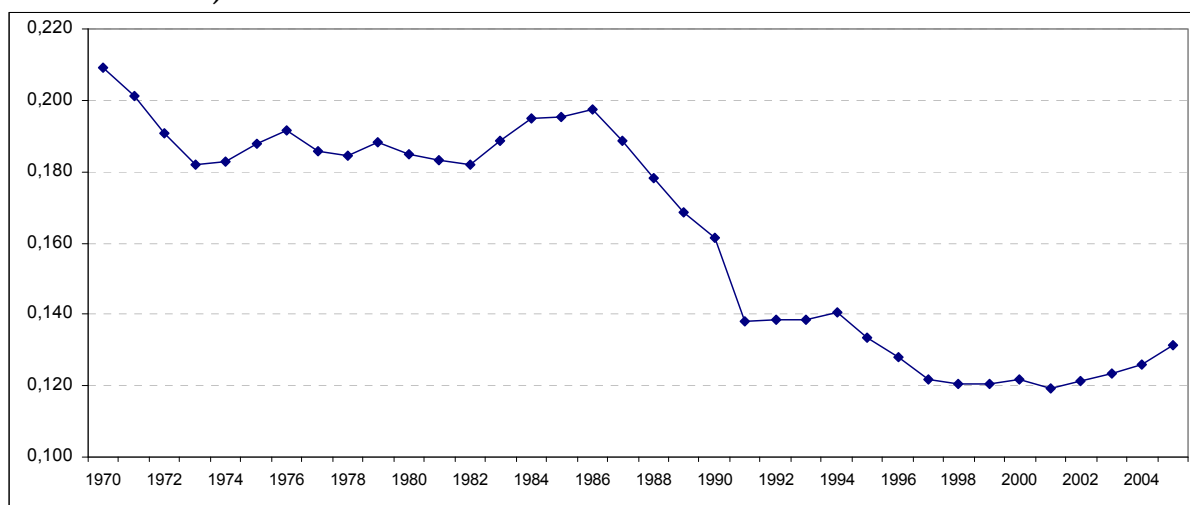
Případ s opačným znaménkem nazýváme divergencí. Jde o situaci, kdy se země z hlediska ekonomické vyspělosti od sebe vzdalují.

Terminologie konvergence byla vyvinuta v souvislosti s teorií růstových modelů. Základním zdrojem je např. monografie Barro, Sala-I-Martin (1995). Vývoj rozdílů v ekonomické vyspělosti mezi více zeměmi v čase se běžně měří pomocí dvou ukazatelů¹:

- 1) **Sigma konvergence** vychází z neoklasické teorie ekonomického růstu, na základě které všechny státy konvergují ke stejné úrovni vyspělosti anebo ke stejnému ekonomickému výkonu. K sigma konvergenci dochází, pokud se variační koeficient ekonomických úrovní jednotlivých zemí v čase snižuje.

¹ Viz např. BARRO, SALA-I-MARTIN (1995) nebo KIM (2003), s. 3-7.

Obrázek 1: Konvergence v Evropě (variační koeficient HDP na obyvatele v PPP - vybrané země OECD)

Zdroj: OECD, vlastní propočty.

Poznámka: jde o země EU-15 bez Lucemburska.

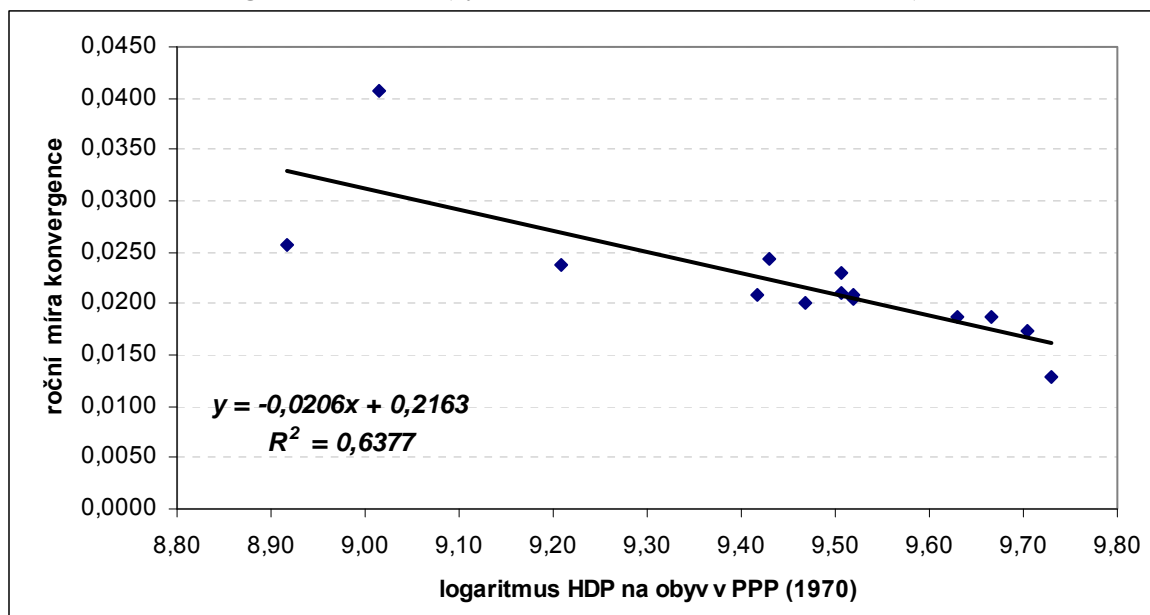
- 2) **Beta konvergence** vychází také z neoklasického pojetí ekonomického růstu, kde růst HDP je negativně závislý na počáteční ekonomické úrovni. To znamená, že původně chudší země vykazují vyšší růstovou dynamiku, která vede k postupné konvergenci mezi zeměmi.

Beta konvergence vede k regresní rovnici:

$$\frac{1}{T} \log \left(\frac{Y_{it}}{Y_{i0}} \right) = \alpha + \beta * \log Y_{i0} + \gamma Z_i + \mu_i \quad (3)$$

kde levá strana vyjadřuje průměrný růst HDP p.c. v PPP v období 0 až t, který je závislý na počáteční ekonomické úrovni (Y_{i0}) a souboru exogenních faktorů (Z_i). T je celkový počet let zkoumaného období, α konstanta, β a γ jsou koeficienty a μ_i náhodná složka. K beta konvergenci dochází při záporné směrnici přímky beta.

Obrázek 2: Beta konvergence v Evropě (vybrané země OECD, obd.: 1970 - 2005)

Zdroj: OECD (duben 2007), vlastní propočty.

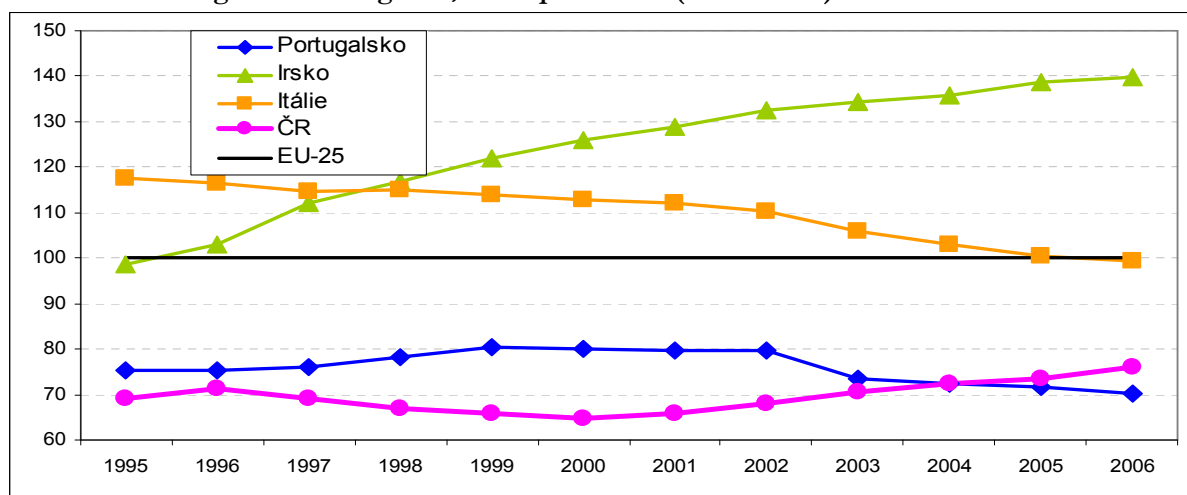
Poznámka: do analýzy jsou zahrnuty všechny země EU-15 kromě Lucemburska.

Za předpokladu obvyklé definice pomocí relativních odstupů jsou sigma a beta konvergence ekvivalentní, což znamená, že při rychlejším růstu zemí s nižší počáteční úrovní se v čase snižuje variační koeficient tohoto vzorku zemí.

Při definici na absolutních diferencích je existence beta konvergence nutnou podmínkou pro sigma konvergenci, přičemž opačně tento vztah platit nemusí. Jestliže existuje velký rozdíl počátečních úrovní, pak při nevelkém růstovém diferenciálu se může absolutní odstup těchto ekonomik zvětšovat.

Oba indikátory popisují konvergenci jako **převažující proces** sblížování ekonomických úrovní. To znamená, že i v případě, kdy obecně dochází ke konvergenci, mohou existovat ekonomiky, které divergují.

Obrázek 3: Konvergence a divergence, HDP p.c. v PPP (EU-25=100)

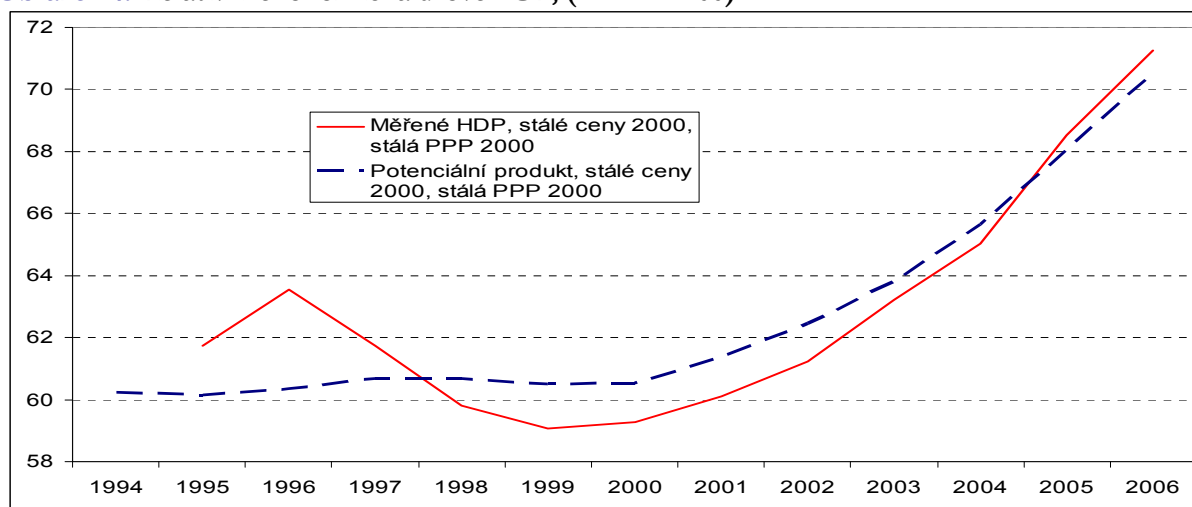
Zdroj: Eurostat (duben 2007).

V případě Evropské unie (EU) například obecně platí, že ekonomické rozdíly mezi členskými zeměmi se v čase zmenšují. Nové členské země, včetně ČR od roku 2000, se zdola

přibližují průměrné úrovni EU-25. Konvergence shora probíhá nejrychleji u zemí s nejnižším růstem HDP p.c. (případ Itálie v obrázku). Přesto existuje pozitivní příklad divergence projevující se vzdalováním od evropského průměru nad jeho hodnoty - Irsko. Opačným případem je od roku 2002 divergující portugalská ekonomika.

Výsledek vzájemného porovnání ekonomik může být významně ovlivněn vztahem jejich **cyklických pozic**. Ke změně relativní ekonomické úrovně může dojít jednak na základě diferenciálu tempa růstu potenciálního produktu p.c., jednak na základě změny diferenciálu produkční mezery. Přitom pouze první faktor má dlouhodobě udržitelný charakter, zatímco druhý faktor je v čase proměnlivý a z dlouhodobého hlediska by se součet produkčních mezer měl rovnat nule. Proto by bylo teoreticky čistější pro analýzu konvergenčních procesů provádět očištění o produkční mezery, resp. využívat potenciálního produktu. Klasickým příkladem je česká ekonomika po roce 1995, kdy řešení viditelného přehřátí vedlo k podstatnému snížení dynamiky a následné recesi.

Obrázek 4: Relativní ekonomická úroveň ČR, (EA-12 = 100)²

Zdroj: Eurostat (listopad 2007), databáze AMECO (listopad 2007), vlastní propočty.

Z grafu vyplývá, že vývoj relativní pozice ČR v devadesátých letech byl dán výhradně cyklickými faktory a z dlouhodobého pohledu vývoje potenciálního produktu relativní pozice ČR stagnovala.

Potenciální produkt však není přímo měřitelná veličina. Doposud neexistuje jednotná důvěryhodná mezinárodně srovnatelná metodologie jeho výpočtu, a proto se v dalším textu zabýváme výhradně porovnáváním skutečného měřeného HDP.

Praktické propočty konvergence jsou obvykle prováděny na nevážených datech. V rámci výrazně velikostně heterogenního souboru, jakým je např. EU, však může stejná váha, která je dána ekonomikám Německa a Francie na jedné straně a Lucemburska a Malty na druhé straně, výrazně vychýlit výsledky. Proto se domníváme, že u těchto propočtů je korektnější používat statistik se zachycením vah.

² Potenciální produkt EA-12 podle metodologie Evropské komise z databáze AMECO, potenciální produkt ČR podle metodologie MF ČR (viz Makroekonomická predikce MF ČR). Vzhledem k tomu, že potenciální produkt je definován pouze ve stálých cenách, bylo nutno použít metodu srovnání ve stálých PPP (zvolen předpoklad, že PPP pro měřený HDP a pro potenciální produkt jsou shodné), která je popsána v následující kapitole. Srovnávací etalon EA-12 byl použit proto, že časová řada potenciálního produktu za EU-25 začíná až rokem 1998.

2.2 Problémy s datovou základnou

Výsledky vzájemného porovnání ekonomické vyspělosti různých zemí jsou kriticky závislé na spolehlivosti použité datové základny. Základní propočty parity kupní síly pro země EU provádí ve 3letých intervalech společně Eurostat a OECD na základě rozsáhlého způsobu zjišťování pro jednotlivé směry užití HDP. Poslední takovýto propočten byl publikován za rok 2005. Interpolace a extrapolace provádí Eurostat³ na základě méně sofistikovaného přístupu.

Mezinárodní porovnání lze provádět v běžných či stálých paritách kupní síly.

Častěji používané **běžné parity** vyjadřují ekonomický výkon ve společné běžné „měnové“ jednotce. OECD a Světová banka používají mezinárodní USD, který vyjadřuje množství statků, které je možné zakoupit v daném roce v USA za 1 USD. V rámci EU byla k tomuto účelu vytvořena měnová jednotka PPS (Purchasing Parity Standard). PPS je umělá jednotka, v níž se navzájem vyrovnávají rozdíly mezi kupní silou jednotek národních měn členských zemí EU podle stavu po jejím rozšíření k 1.1. 2007 na EU-27. Úhrn údajů o HDP za všech 27 zemí přepočtených podle směnného kurzu do eur (dříve do ECU) se rovná stejné částce vyjádřené v PPS.

Primární časové řady mají význam pouze pro prostorové a nikoli časové porovnání, protože jsou ovlivněny cenovým vývojem v zemi či celku, který je základem srovnání. Odvozené řady, vyjádřené jako indexy např. EU-25 = 100, by měly být časově srovnatelné bez omezení⁴. To dokumentuje i praktické použití tohoto způsobu porovnávání v rámci Strukturních indikátorů Eurostatu.

Variantním způsobem porovnávání je použití **stálých cen a stálé parity** určitého zvoleného roku. Tento propočten zcela přesně replikuje dynamiku HDP a populace a na druhé straně abstrahuje od změn směnných relací a struktury. Z praktického hlediska je tato metoda transparentnější a rezistentnější, ale výsledky jsou závislé na zvoleném základě stálé parity. Získávají na významu zejména u zemí, které jsou významnými producenty a exportéry výrobků, které podléhají častým cenovým změnám (např. Norsko s vysokým podílem těžby ropy (Shreyer, Koechlin, 2002, s. 7)) a způsobují extrémní volatilitu směnných relací.

Porovnávání v běžných paritách je teoreticky správnější, protože v sobě vedle dynamiky HDP a populace zahrnují i vliv změn směnných relací, relativních cen mezi zeměmi i vnitřní struktury ekonomiky⁵. V praxi však může dojít k ovlivnění výsledků případnými metodickými změnami.

V průběhu zpracování této studie se v databázi Eurostatu vyskytovaly **datové „záhady“**, kdy bez ekonomického vysvětlení došlo k výraznému odchýlení vývoje relativní ekonomické úrovně v běžných a stálých PPP. Tyto „záhady“ se týkaly vývoje v některých zemích EU-15 po roce 2002⁶.

Lze je dokumentovat na příkladu Finska⁷, kde v roce 2003 údajně došlo k poklesu relativní ekonomické úrovně vůči EU-25 o 6 p.b. ze 115 % na 109 %. Přitom meziroční růst HDP p.c. v tomto roce dosáhl hodnoty 1,6 % proti růstu EU-25 o 1,1 %, což by za jinak nezměněných okolností indikovalo zvýšení reálné ekonomické úrovně o necelý 1 p.b. a pokračování úspěšného

³ Propočty pro ostatní členské státy OECD provádí tato organizace, zbytek světa je pod patronací Světové banky.

⁴ Pokud by tomu tak nebylo, byl by narušen princip tranzitivnosti: je-li správně určen index pro období t_0 i t_1 , musí být v pořádku i cesta z t_0 do t_1 .

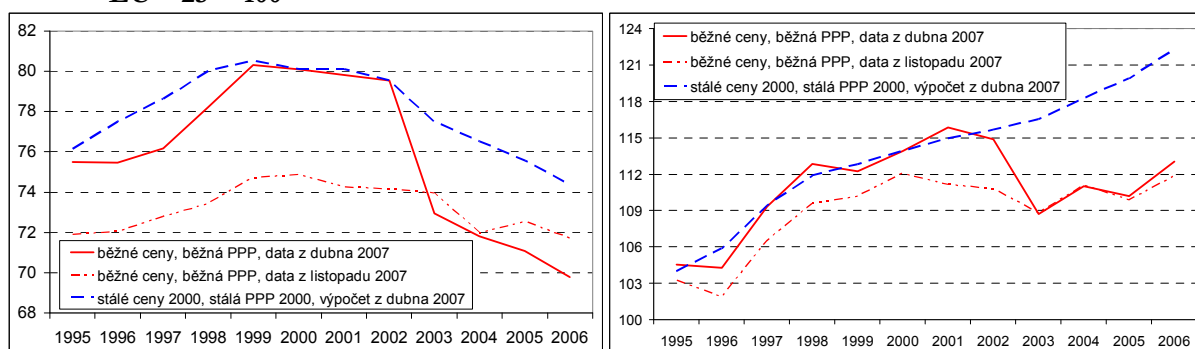
⁵ Zavedení metody řetězení HDP výrazně zmenšilo význam tohoto faktoru, protože zřetězený HDP již v sobě zahrnuje převažující část změn vnitřní struktury ekonomiky.

⁶ Pracovní hypotézou je nesoulad mezi výpočetními postupy pro rok 2002 (společný projekt Eurostatu a OECD) a následující roky (extrapolace Eurostatu) – viz výše. Je zajímavé, že uvedené diference se netýkaly nových členských zemí.

⁷ Všechny zde uvedené údaje odrážejí stav databázi Eurostatu v dubnu 2007. K podobným výsledkům bylo možné dospět i u jiných ekonomik zemí EU-15 (např. SRN, Francie či Rakousko).

procesu divergence finské ekonomiky. Přitom tato podivuhodnost nebyla nikde vysvětlena (či se jí nepodařilo autorům nalézt), což nesvědčí o vysoké transparentnosti datové základny.

Obrázek 5: Vztah stálých a běžných parit kupní síly, příklad Portugalska (vlevo) a Finska (vpravo), EU – 25 = 100

Zdroj: Databáze Eurostat (duben 2007, listopad 2007), vlastní propočty.

Pozn.: U dat za Portugalsko byla v dubnu 2007 u roku 2003 uvedena poznámka o nekonzistentnosti řady („break in series“) bez dalšího vysvětlení.

V průběhu podzimu byla data změněna v rámci publikace výsledků společných propočtů Eurostatu a OECD za rok 2005. Rozsah této revize je naprosto bezprecedentní. Relativní úroveň Portugalska např. za rok 1999 byla snížena z 80,3 % na 74,7 %, tedy o 5,6 p.b.. Relativní úroveň Finska za rok 2001 byla snížena ze 115,9 % na 111,2 %, tedy o 4,7 p.b.

Rozdíl mezi výsledky reálné konvergence (či divergence) vybraných zemí k EU-15 a hypotetickou konvergencí uvažovanou pouze na základě rozdílů reálného růstu p.c. zachycuje tabulka č. 1. Ta potvrzuje, že za probíhající reálnou konvergencí stojí i jiné faktory než determinanty reálného ekonomického růstu, jak ukazuje i výše uvedená relace.

Tabulka 1: Vztah reálného růstu a reálné konvergence

	HDP p.c. v PPP (1996)	HDP p.c. v běžné PPP (2006)	(3) = (2) - (1)	Prům.reálný růst p.c. (1996-2006) v %	Předstih reálného růstu k EU-15 (v %)	HDP p.c. ve stálé PPP 1996 (2006)	Rozdíl (7)=(6)-(2)
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
EU-15	100,0	100,0	0,0	1,8	X	X	X
ČR	64,4	70,6	6,2	2,9	1,1	71,7	1,1
Maďarsko	44,4	58,9	14,5	4,6	2,8	58,2	-0,7
Polsko	38,9	47,5	8,6	4,4	2,6	50,1	2,6
Slovensko	42,8	55,8	13,0	4,4	2,6	55,1	-0,7
Estonsko	31,7	60,4	28,7	8,4	6,5	59,4	-1,0
Itálie	105,6	92,1	-13,5	1,1	-0,7	98,6	6,5
Portugalsko	68,3	65,3	-3,0	1,8	0,0	68,3	3,0
Irsko	93,3	129,8	36,5	5,7	3,8	135,9	6,1

Zdroj: Eurostat (duben 2007), vlastní propočty.

Je tedy možné konstatovat, že v každém případě je nutné s výsledky ekonomického srovnávání zacházet opatrně, protože :

- výsledky národního účetnictví nejsou zcela dokonalé (nedostatek informací, revize a zpřesňování údajů),
- propočty běžných parit kupní síly rovněž nejsou zcela dokonalé vlivem některých ne zcela transparentních operací.

2.3 Reálná konvergence a ekonomický růst

V našich podmínkách dochází často ke směřování pojmů konvergence a ekonomický růst v tom smyslu, že urychlení ekonomického růstu musí vést ke zrychlení procesu konvergence české ekonomiky. Přestože v obou případech jde nepochybně o žádoucí procesy, přímá příčinná souvislost mezi nimi neexistuje.

Proces reálné konvergence zdola probíhá jen za předpokladu, že udržitelný ekonomický růst na obyvatele dohánějící ekonomiky předstihuje růst HDP per capita celku, ke kterému se porovnáváme. Je tedy závislý na **růstových diferenciálech**. K urychlení procesu konvergence české ekonomiky k úrovni vyspělých zemí by tedy stejně jako urychlení našeho růstu přispěla i menší nebo větší recese či výrazné zpomalení růstu v těchto zemích, pokud by se tento vývoj příliš neprojevil na kondici české ekonomiky.

Daný fakt lze dokumentovat i na údajích z nedávné historie české ekonomiky. V roce 2000 dosáhl ekonomický růst v ČR lokálního maxima ve výši 3,6 %. Relativní ekonomická úroveň vůči EU-25 se však v tomto roce zhoršila z 65,8 % na 64,7 %. V roce 2002 se růst české ekonomiky výrazně zpomalil na pouhých 1,9 %, ovšem relativní úroveň ekonomického výkonu výrazně vzrostla z 65,8 % na 67,6 %. Příčina tohoto jevu je jasná – v rámci EU-25 se růst zpomalil podstatně dramatictější z 3,9 % na 1,2 %.

Proto doporučujeme tyto pojmy důsledně odlišovat.

3 Mechanismy konvergence

3.1 Obecné poznatky

Při úvahách o „konvergenci“ bychom se neměli dát příliš unést striktně matematickým přístupem. V reálném ekonomickém světě se jedná spíše o **sblížení** ekonomik v nějakém omezeném časovém intervalu. Domníváme se, že je celkem obecně sdílena představa, že původně se světová ekonomika vytvořila souběžně s historickým růstem států, mocností atd., jako soubor více či méně provázaných, ale rozdílných ekonomik, s rozdílnou strukturou, a s dynamikou, která se měnila v různých epochách. Historie světové ekonomiky se proto skládá z různých období převládajícího sblížení ekonomických úrovní či naopak narůstajících rozdílů.

Jestliže v posledních desetiletích - také vlivem procesů označovaných jako globalizační - se zvyšuje vzájemná provázanost ekonomik, neznamená to nutně, že neexistují, či v budoucnu nevzniknou, vlivy odstředivé, podporující divergenci. Jako takové mohou patrně zapůsobit technologické inovace, nebo vstup nových významných hráčů na pole světové ekonomiky, nemluvě o faktorech, které dnes neumíme předvídat. Nelze také zapomínat, že „světová“ ekonomika dosud nezahrnuje všechny země.

Proto je podle našeho názoru zbytečné prodlužovat příliš do budoucnosti myšlený proces konvergence a uvažovat například o tom, jak by mohl vypadat cílový (limitní) stav. Plně postačí uvažovat o reálném sblížení některých ekonomických charakteristik skupin zemí, a to při vědomí, jak je hodnocení sblížení ovlivněno samotným vymezením skupiny.

3.2 Determinanty konvergence

Hlavním hybatelem konvergence je podle neoklasické teorie růstu počáteční rozdíl v technologickém pokroku a snižující se návratnost kapitálu. Za předpokladu klesajících výnosů

z kapitálu při růstu ekonomické úrovně a konstantních výnosů z rozsahu by se země měly přibližovat k podobným stálým stavům (Solow, 1956, s. 65-94).

Podmínkou pro praktické uplatnění tohoto teoretického konceptu je **fungování tržních mechanismů** a bezbariérové mezinárodní prostředí umožňující volný pohyb zboží a kapitálu (v případě volného pohybu osob není situace zcela jednoznačná). Podle obecně přijímané teorie komparativních výhod ze svobodného obchodu těží všechny zúčastněné země, výhoda pro země méně rozvinuté je však podstatně markantnější.

Zdá se, že v tomto směru **fenomén globalizace** spojený s rozšiřováním informačních a komunikačních technologií, který se v poslední dekádě zrychluje, činí konvergenci při splnění určitých podmínek procesem poměrně spontánním. Vede k vytváření ekonomického prostoru bez bariér a k silícím konkurenčním tlakům, které spolu s odlišným daňovým zatížením a nákladovostí práce mezi ekonomikami podporují přesídlování některých částí firem do zahraničí s cílem snížit výrobní náklady.

Tyto přímé zahraniční investice jsou často nástrojem **transferu technologií** z vyspělejších do méně vyspělých zemí⁸. Otevřená ekonomika s nízkým podílem výdajů do vědy a výzkumu a s nízkým inovačním potenciálem tak může čerpat a využívat nové technologie, ke kterým by za jiných podmínek neměla přístup. **Přímé zahraniční investice** v zemi příjemce zvyšují produktivitu práce nejenom v dané výrobní jednotce, ale mohou pozitivně působit na celý podnikatelský sektor (prostřednictvím využití domácích subdodavatelů) a na zlepšování konkurenčního i institucionálního prostředí. Zahraniční investice navíc bývají silně proexportně orientovány a prostřednictvím aplikace nových technologií mají pozitivní dopad i na směnné relace.

Intenzita přílivu zahraničních investic a efektivnost jejich využití v méně vyspělé zemi jsou podmíněny kvalitou právního prostředí přijímající ekonomiky, rozvinutostí infrastruktury a geografickou polohou. Velmi významnou roli pak hraje celková úroveň vzdělanosti populace. Všechny tyto faktory mohou být stimulovány prostřednictvím **vhodných strukturálních politik** a různých rozvojových programů na národní či nadnárodní úrovni. Naopak můžeme v historii nalézt mnoho případů katastrofálních politik, jež proces dohánění zvrátily v divergenci.

Vedle automaticky fungujících tržních mechanismů jsou v praxi k urychlení konvergence využívány i **finanční transfery**. Jde o „měkké“ půjčky, jež poskytuje řada nadnárodních institucí (Světová banka, MMF) či rozvojových bank (IBRD, EBRD), a bezekvivalentní transfery v nadnárodním měřítku i v rámci jednotlivých států. Jejich účinnost závisí na konkrétních podmínkách a na schopnosti přijímané ekonomiky dané prostředky co nejefektivněji využít. Za nepříliš zdařilé případy je možné považovat např. neefektivní využívání rozvojové pomoci nejchudším zemím⁹, ale i transfery v rámci sjednoceného Německa. V případě jeho východní části finanční pomoc nesměřovala do restrukturalizace ekonomiky, nýbrž do zmírňování negativních dopadů transformace, čímž se jejich efekty pouze oddálily.

V EU za tímto účelem fungují mechanismy peněžního přerozdělování v rámci politiky koheze, konkrétně pak soubor strukturálních fondů v rámci regionální a sociální politiky a kohezní fond financující velké projekty zemí. Efektivnost těchto transferů by měly zaručit důkladné kontrolní mechanismy.

⁸ I když mezi hlavní motivy PZI lze identifikovat úsporu nákladů (zejména pracovních) či získávání tržního podílu, tak jsou tyto investice ve většině případů zdrojem transferu vyvinutějších technologií ve srovnání s technologiemi země příjemce.

⁹ Zde je nepřímo potvrzeno, že podmínkou úspěšného rozvoje je rozvinutost právního prostředí včetně vymahatelnosti práva a institucí.

4 Empirie a praxe konvergence

4.1 Globální konvergence

Pro zkoumání reálné konvergence na **globální úrovni** byla použita data Světové banky o HDP v běžné paritě kupní síly za hlavní oblasti světové ekonomiky v roce 2006¹⁰ a data MMF o reálných růstech HDP a populace od roku 1980¹¹. Z těchto datových zdrojů byly vytvořeny časové řady ve stálé paritě kupní síly a ve stálých cenách roku 2006 (viz Tabulka č. 2).

Poté jsme pro zhodnocení platnosti hypotézy sigma konvergence použili variačního koeficientu váženého populací jednotlivých regionů (viz Obrázek č. 6).

Tabulka 2: HDP v hlavních oblastech světové ekonomiky

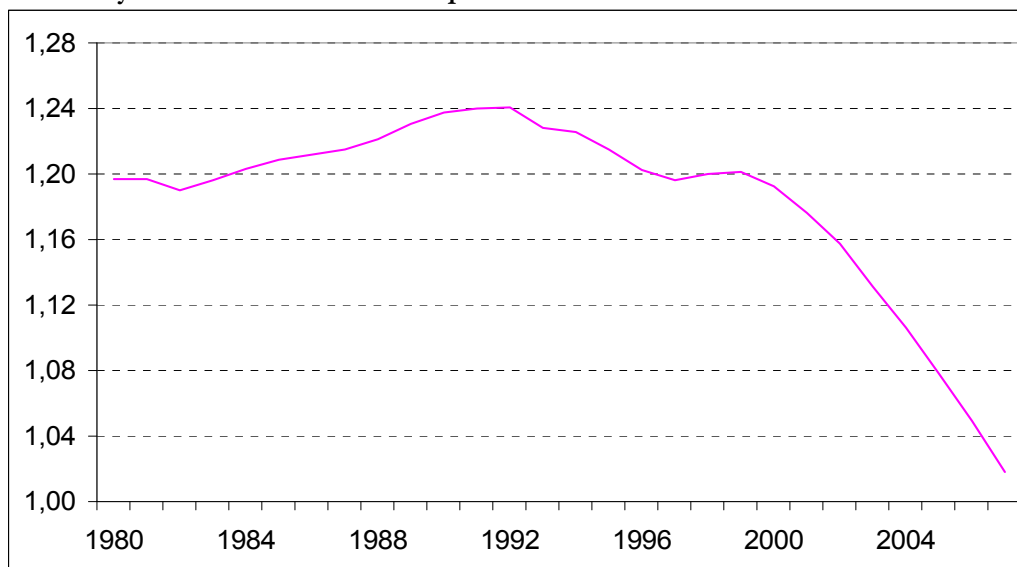
		Průměrný růst v %			Rel.úroveň 2006 Svět = 100
		1981 - 90	1991 - 2000	2001 - 06	
Svět	HDP	3,4	3,4	4,3	100%
	Populace	1,7	1,5	1,2	100%
	HDP p.c.	1,6	1,9	3,1	100
USA	HDP	3,3	3,3	2,3	16,9%
	Populace	0,9	1,2	1,0	4,6%
	HDP p.c.	2,3	2,0	1,3	368
Japonsko	HDP	4,1	1,3	1,5	6,1%
	Populace	0,6	0,3	0,1	2,0%
	HDP p.c.	3,5	1,0	1,4	311
EA - 12	HDP	2,3	2,2	1,8	14,8%
	Populace	0,3	0,4	0,6	4,8%
	HDP p.c.	2,0	1,8	1,2	306
Ostatní vyspělé země	HDP	3,8	3,5	3,0	15,4%
	Populace	1,2	0,9	0,6	4,4%
	HDP p.c.	2,6	2,6	2,4	351
SNS a stř.Evropa	HDP	2,8	-1,3	7,3	6,8%
	Populace	0,9	0,3	0,0	7,1%
	HDP p.c.	1,8	-1,6	7,3	97
Latinská Amerika	HDP	1,5	3,4	3,5	7,5%
	Populace	2,0	1,6	1,3	8,5%
	HDP p.c.	-0,6	1,7	2,1	88
Střední východ	HDP	2,4	4,0	5,2	3,0%
	Populace	3,0	2,1	1,8	4,8%
	HDP p.c.	-0,6	1,8	3,3	64
Rozvojová Asie	HDP	6,8	7,6	8,4	27,0%
	Populace	1,8	1,5	1,2	52,0%
	HDP p.c.	4,9	5,9	7,1	52
Subsaharská Afrika	HDP	2,2	2,2	5,1	2,4%
	Populace	2,9	2,6	2,4	11,8%
	HDP p.c.	-0,7	-0,4	2,7	21

Zdroj: Databáze WB, IMF (listopad 2007), vlastní propočty.

¹⁰ Použitá data viz http://siteresources.worldbank.org/DATASTATISTICS/Resources/GDP_PPP.pdf. V prosinci 2007 Světová banka publikovala výsledky nového celosvětového Mezinárodního srovnávacího projektu (ICP) za rok 2005. Nové propočty parit kupní síly ukazují, že globální ekonomické rozdíly jsou podstatně větší, než jsme se doposud domnívali. Např. velikost HDP Číny v PPP byla z 10 048 mld. USD v roce 2006 snížena na 5 333 mld. USD v roce 2005. Nová data nebyla do studie zapracována vzhledem k tomu, že dosud neexistují časové řady růstů reálného HDP za jednotlivé oblasti, které by byly konzistentní s nově získanými poznatky. Základní tendence, popsané dále, by se však měly zásadně změnit. Výsledky nového ICP jsou k dispozici na <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/NEWS/0,,contentMDK:21589281%7EmenuPK:34463%7EpagePK:34370%7EpiPK:34424%7EtheSitePK:4607,00.html>.

¹¹ <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2007/02/weodata/weoselagr.aspx>.

Obrázek 6: Vážený variační koeficient HDP p.c. v PPP v hlavních oblastech světové ekonomiky

Zdroj: Databáze WB, IMF (listopad 2007), vlastní propočty.

V období mezi lety 1980 a 1992 měla světová ekonomika spíše tendenci k divergenci. Vyspělé ekonomiky zažívaly období dynamického růstu a naopak v Africe, Latinské Americe a na Středním východě HDP na obyvatele dokonce klesal. Počátek devadesátých let potom přinesl hluboký propad při rozpadu Sovětského svazu a v počátečních fázích transformace centrálně plánovaných ekonomik. V roce 1992 dosáhl variační koeficient maxima ve výši 1,24.

V devadesátých letech minulého století se výrazně zpomalil růst v Japonsku a k mírnému zvolnění došlo i v USA a eurozóně. Rozvojové země v Asii, zejména díky Číně, dále zvýraznily svoji pozici nejdynamičtějšího regionu a k příznivému obratu došlo rovněž v Latinské Americe a v ropných státech Středního východu. Pozitivní proces však byl v období let 1997 - 1999 zbrzděn finančními krizemi v některých zemích rozvíjejících se trhů.

Období po roce 2000 můžeme jednoznačně nazvat periodou globální konvergence. Je smutným faktem, že tomuto pozitivnímu procesu významnou měrou „napomáhá“ ekonomika eurozóny. Ta se po roce 2000 stala nejpomaleji rostoucím světovým regionem z hlediska HDP na obyvatele.

Světová ekonomika začíná být více tažena prudce se rozvíjejícími trhy Číny, Indie i zemí SNS. Rychlý růst méně vyspělých ekonomik se stal celosvětovým fenoménem. Dokonce i země nejchudší oblasti, subsaharské Afriky, dosahují v posledních letech tempa růstu HDP p.c. ve výši téměř 4 %. O hloubce problémů tohoto regionu však svědčí fakt, že absolutní ekonomické úrovně z roku 1980 dosáhly teprve v roce 2005.

Uvedený vývoj potvrzuje názor, že v pozadí reálné konvergence méně vyspělých zemí stojí požadavek otevřenosti ekonomiky, stabilního právního prostředí, kvalitního lidského kapitálu a infrastruktury, což jsou charakteristiky, kterému nacházíme v dohánějících ekonomikách Asie, ale těžko se prosazují například u afrických zemí či ropu produkujících arabských zemí. Variační koeficient dosáhl v roce 2007 hodnoty cca 1,02¹², což potvrzuje stále obrovskou velikost globálních rozdílů v ekonomické úrovni. Jejich podstatné zmírnění, dojde-li k němu, bude otázkou mnoha desetiletí či dokonce staletí.

¹² Podle nových propočtů parit kupní síly dosáhne variační koeficient ještě podstatně vyšší hodnoty.

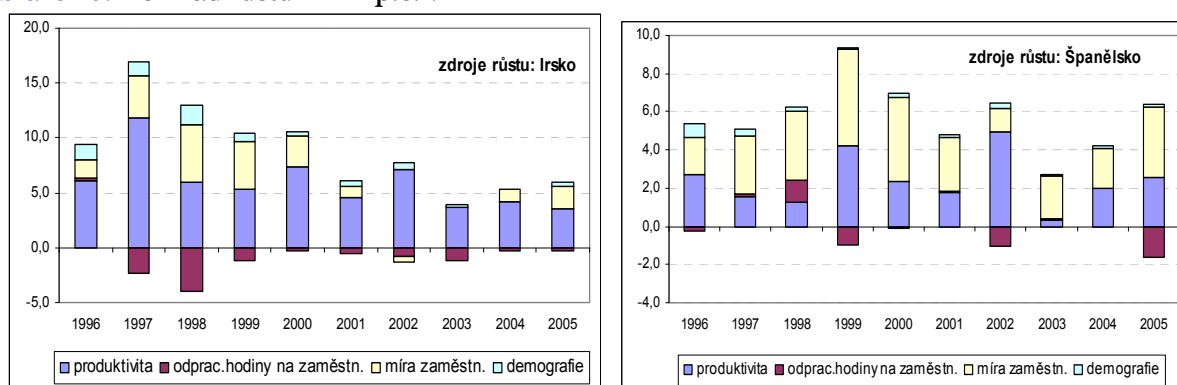
4.2 Konvergence v rámci EU

V rámci evropských zemí dochází ke stírání rozdílů v ekonomických úrovních. Mezi rokem 1970 až 2005 došlo u vyspělých evropských zemí, které jsou členy OECD, ke snížení variačního koeficientu z 0,21 na 0,13. Přitom nejsilněji se reálná konvergence projevovala v dobách ekonomické prosperity (do 1. ropného šoku, po odeznění 2. ropného šoku a v 1. polovině 90.let).¹³ Reálná konvergence byla potvrzena i pomocí beta konvergence se zhruba 2 % ročním tempem snižování rozdílů.

S využitím dat i za nové členské země se můžeme odvolat na data Eurostatu v běžných paritách mezi roky 1995 až 2005. Po odstranění Lucemburska jakožto extrému, se variační koeficient během sledovaného období snížil z 0,408 na 0,349. Determinační koeficient beta konvergence (viz. vzorec č.3)¹⁴ dosáhl hodnoty 57 % při průměrném ročním snižování ekonomických rozdílů ve výši 2,8 % . Největší úspěchy přitom zaznamenaly nové členské země jako Estonsko, Litva, Lotyšsko. Ze starých členských zemí si v ukazateli HDP na obyvatele v paritě kupní síly vedlo dobře pouze Irsko, které již dávno není ekonomikou dohánějí. ČR patří spíše k zemím, kde se reálná konvergence projevovala pomaleji, což bylo způsobeno doznívajícími dopady recese ve druhé polovině 90.let.

Rozklad¹⁵ růstu HDP na obyvatele v PPP¹⁶ ukazuje, že v rámci zemí EU stojí za růstem daného ukazatele odlišné faktory. Zatímco například v Irsku byla produktivita práce hlavním tahounem tohoto ukazatele ve 2. polovině 90.let, ve Španělsku je evidentní, že kromě roku 2002 byla určujícím faktorem příznivá situace na trhu práce a teprve poté růst produktivity.

Obrázek 7: Rozklad růstu HDP p.c. v PPP

Zdroj: Databáze Eurostat (duben 2007), vlastní propočty.

4.3 Konvergence v rámci regionů EU

Výrazné rozdíly v ekonomických úrovních pozorujeme v rámci evropských regionů. V roce 2004 se HDP na obyvatele v PPP pohybovalo od 33,8 % úrovně EU-25 v Lubelskii (Polsko) k 290,6 % EU-25 v Londýně. Zatímco v průměru se rozdíly mezi evropskými regiony časem stírají (snižuje

¹³ Je třeba poznamenat, že tyto výsledky byly dosaženy na základě stálých parit kupní síly, které se soustředují pouze na objemovou strukturu.

¹⁴ Ve výpočtu bylo abstrahováno od exogenních faktorů γ .

¹⁵ $\frac{Y_{PPP}}{Pop} = \frac{Y_{PPP}}{LH} \times \frac{LH}{L} \times \frac{L}{WAP} \times \frac{WAP}{POP}$, kde levá strana rovnice vyjadřuje HDP na obyv. v PPP, (podíl obyvatel ve věku 15-64 let na celkové populaci)¹⁶ Z důvodu omezených zdrojů databáze Eurostatu bylo možné učinit tento rozklad za staré členské země EU pouze od roku 1996.

se variační koeficient), variační rozpětí mezi nejbohatším a nejchudším regionem se zvyšuje vzhledem k tomu, že malý počet nejbohatších regionů rychle diverguje.

Z hlediska úspěšnosti konvergence pozorujeme, že zatímco v roce 1995 bylo celkem 70 regionů pod limitní hodnotou 75 % úrovně EU-25, v roce 2004 jich bylo o šest méně. Největších úspěchů zaznamenaly především regiony v nových členských zemích (všechny regiony v ČR, na Slovensku, v Maďarsku), ze starých členů pak řecké, španělské regiony a Border, Midlands and Western v Irsku (naopak druhý irský region Southern and Eastern začal během 90.let úspěšně divergovat).

Významné meziregionální rozdíly nalezneme **na vnitrostátní úrovni**, přičemž největší jsou v těch zemích, kde hlavní město a jeho blízké okolí představuje centrum ekonomické aktivity (Londýn, Praha, Brusel, Paříž, Bratislava), jehož ekonomická úroveň je zhruba dvojnásobná ve srovnání s celkovým průměrem za celou zemi. Do hlavního města se koncentruje produkce a zaměstnanost především v nových členských státech. Ve 12 z 19¹⁷ zemí EU byl HDP na obyvatele v PPP v roce 2004 v nejbohatším regionu téměř dvojnásobný než v nejchudším regionu té samé země. Ze starých členských zemí jsou největší rozdíly v Belgii a ve Velké Británii, z nových pak na Slovensku, v ČR a v Maďarsku.

Tabulka 3: Variační koeficienty v rámci zemí pro HDP na obyvatele v PPP (v %)

HDP	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Slovensko	47,8	49,2	49,7	49,7	49,4	50,1	51,9	51,1	52,7
ČR	31,0	34,3	39,3	36,2	37,7	42,0	40,2	38,7	40,5
Belgie	38,5	37,7	37,4	38,0	38,1	38,3	38,5	37,8	37,4
Maďarsko						34,1	36,9	35,9	34,9
VB	27,1	28,5	29,9	30,1	31,7	30,9	31,2	30,6	31,6
Portugalsko	35,4	35,4	36,3	37,5	37,2	38,2	38,0	34,6	31,2
Itálie	26,5	25,4	25,8	25,0	25,4	25,0	24,9	24,6	24,7
SRN	25,4	25,6	25,9	24,4	24,6	25,1	24,5	23,9	23,6
Řecko	20,4	18,7	17,9	16,6	17,4	17,2	16,7	16,7	22,5
Polsko	17,3	17,9	19,2	21,4	20,8	22,0	21,5	21,7	21,2
Finsko	19,9	19,0	21,7	23,8	21,4	24,7	23,0	22,0	19,8
Španělsko	19,5	19,9	19,8	19,8	20,7	20,5	19,8	19,1	18,5
Rakousko	21,0	19,9	19,5	19,5	19,0	18,8	18,5	17,9	17,6
Francie	17,7	17,6	17,2	17,4	17,7	17,3	17,4	16,9	17,0
Švédsko	14,1	16,0	16,6	17,6	17,7	16,9	17,2	16,3	16,7
Nizozemí	17,1	16,8	16,5	16,7	17,0	16,7	16,7	17,0	16,4

Zdroj: Eurostat (listopad 2007), vlastní propočty.

Ke konvergenci regionů v rámci jednotlivých zemí dochází jen nepatrně (viz. tabulka č. 2). Například v Itálii se některým relativně chudým regionům (např. Marche, Abruzzo) podařilo zlepšit svou vnitrostátní pozici, což bylo způsobeno i ekonomickou recesí panující v celé zemi, která utlumila rozvoj v oblastech na severu země. V nových členských státech se naopak regionální rozdíly prohlubují a k reálné konvergenci dochází prostřednictvím efektu přelévání zejména u regionů geograficky blízkých hlavnímu centru pokroku (v ČR jde např. o Středočeský kraj). Atraktivita takových regionů ve srovnání s regiony zbylými je pravděpodobně způsobena rozvojem infrastruktury, kvalitou lidského kapitálu či geografickou vzdáleností trhů.

¹⁷ Ze zemí EU-27 vyňato osm ekonomik, které svou velikostí představují podle statistického třídění NUTS-3 pouze jeden region. Jde o tyto země: Estonsko, Lotyšsko, Litva, Lucembursko, Slovinsko, Malta, Kypr, Dánsko.

Tabulka 4: Variační rozpětí v rámci zemí pro HDP na obyvatele v PPP

Země	1995			2004	
		EU-25=100	region	EU-25=100	region
Belgie	MIN	82,2	Hainaut	78,3	Hainaut
	MAX	246,6	Bruxelles	238,2	Bruxelles
	Průměr za zemi	121,3		119,4	
ČR	MIN	53,1	Střední Čechy	57,4	Střední Morava
	MAX	126,3	Praha	150,7	Praha
	Průměr za zemi	69,0		72,2	
Finsko	MIN	81,8	Ita-Suomi	81,8	Ita-Suomi
	MAX	131,9	Aland	140,4	Aland
	Průměr za zemi	104,5		111,0	
Francie (bez zám. departmánů)	MIN	83,0	Corse	83,6	Corse
	MAX	176,8	Ile de France	167,4	Ile de France
	Průměr za zemi	114,2		107,5	
Itálie	MIN	69,9	Calabria	64,6	Sicilia
	MAX	154,8	Lombardia	135,7	Lombardia
	Průměr za zemi	117,4		103,1	
Maďarsko	MIN	35,2	Eszak-Alföld	40,2	Eszak-Alföld
	MAX	71,2	Kozep-Magyarország	97,4	Kozep-Magyarország
	Průměr za zemi	49,0		61,2	
Nizozemí	MIN	91,0	Flevoland	92,5	Flevoland
	MAX	141,7	Groningen	147,5	Groningen
	Průměr za zemi	119,4		124,7	
Polsko	MIN	31,1	Podkarpatcie	33,8	Lubelskie
	MAX	52,0	Mazowieckie	73,7	Mazowieckie
	Průměr za zemi	41,3		48,5	
Portugalsko (bez ostrovů)	MIN	63,5	Centro	56,4	Norte
	MAX	106,6	Lisboa	101,5	Lisboa
	Průměr za zemi	75,5		72,2	
Rakousko	MIN	80,2	Burgenland	86,1	Burgenland
	MAX	182,6	Wien	172,3	Wien
	Průměr za zemi	127,1		123,3	
Řecko	MIN	52,6	Ipeiros	52,3	Dytiky Ellada
	MAX	108,3	Stereia Ellada	108,1	Attiki
	Průměr za zemi	71,0		81,5	
Slovensko	MIN	33,5	Východné Slovensko	40,6	Východné Slovensko
	MAX	94,7	Bratislavský kraj	124,0	Bratislavský kraj
	Průměr za zemi	44,5		54,6	
SRN	MIN	73,5	Magdeburg	73,1	Brandenburg-Nordost
	MAX	202,0	Hamburg	187,3	Hamburg
	Průměr za zemi	120,6		111,0	
Španělsko	MIN	55,8	Extremadura	64,3	Extremadura
	MAX	114,7	Comunidad de Madrid	126,8	Comunidad de Madrid
	Průměr za zemi	87,7		96,5	
Švédsko	MIN	104,0	Ostra Mellansverige	97,5	Ostra Mellansverige
	MAX	151,9	Stocholm	158,9	Stocholm
	Průměr za zemi	117,4		115,4	
VB	MIN	68,1	Cornwall and Isles of Scilly	76,0	Cornwall and Isles of Scilly
	MAX	245,6	Inner London	290,6	Inner London
	Průměr za zemi	108,4		118,1	

Zdroj: Eurostat (listopad 2007).

Skutečnost, že se reálná konvergence v Evropě projevuje na nadnárodní úrovni (tzn. mezi zeměmi) a nikoliv na národní úrovni (tzn. mezi regiony uvnitř jednotlivých zemí), kdy jde vesměs o homogenní celek s jednotně aplikovaným souborem hospodářských politik, nás nutí k zamyšlení nad tím, co skutečně determinuje úspěšnost konvergence.

První vysvětlení indikuje možnost neefektivnosti národních politik koheze. Jako konkrétní příklad lze uvést neprovázanost státních pobídek pro příliv přímých zahraničních investic či absenci regionální politiky s jasně vymezenými cíli v ČR. To lze sledovat na tom, že zahraniční firmy většinou směřují do oblastí s rozvinutou infrastrukturou či do bohatších regionů. Naopak regiony postižené strukturálními změnami na svou šanci teprve čekají.

K podobnému závěru došla i studie Rodríguez-Poseho (2001, s. 110-112), která se zabývala odhalením příčin rozdílů v rychlosti reálné konvergence mezi dvěma španělskými regiony. Ta nabízí jako vysvětlení, že úspěšnost regionů závisí především na schopnosti vypořádat se s restrukturalizací ekonomiky (zejména s uvolněnou pracovní silou ze zemědělského sektoru), dále na schopnosti efektivně využít strukturálních fondů s cílem co nejlepšího využití existujícího potenciálu v regionu, na podpoře do vědy a výzkumu a do terciárního vzdělávání a na cíleném lákání zahraničního kapitálu. Decentralizace regionální politiky v některých oblastech pravděpodobně přispěla k efektivnějšímu využití zdrojů a k pozitivním výsledkům v oblasti regionální rozvoje.

Navíc podle závěrů některých studií lze pro ČR dovodit, že i když pouhé investice do infrastruktury pro rozvoj odlehlejších regionů nestačí, představují základní podmínku rozvoje. Propojenost infrastruktury mezi regiony totiž může přilákat do odlehlých oblastí jednu dominantní firmu, která je schopná způsobit „stádní efekt“ v podobě příchodu dalších navazujících firem. Tento jev u přímých zahraničních investic a domácích subjektů není raritou. Naopak ho pozorujeme běžně u vyspělých regionů či regionů soustředících se na jednu oblast výroby (např. distrikt Biella na severu Itálie)

V této souvislosti navíc vzniká otázka, zda relace mezi poskytovanými finančními zdroji v rámci politiky koheze a dosahovanými výsledky z hlediska pokroku zainteresovaných regionů je uspokojivá. Mezi jednotlivými zeměmi pozorujeme rozdílnosti, i když je zřejmé, že přímé efekty strukturálních politik lze těžko separovat od ostatních vlivů. Zatímco Irsko bývá uváděno za vzorovou zemi z hlediska efektivnosti čerpání evropských peněz, naopak Itálie či Řecko nemohou jít v tomto směru příkladem. Proto znovu zdůrazňujeme, že příčiny úspěšné konvergence neleží pouze v objemu uvolněných finančních prostředků, ale že i samotné prostředí, do kterého peníze plynou, hraje roli. A jsme zpět u efektivnosti národních politik koheze.

Za druhé, téměř neexistující bariéry pro migraci na vnitrostátní úrovni (oproti naopak bariérám mezistátním - kulturní, jazykové, politické aj.), když pomineme náklady spojené s bydlením, umožňují kvalitnějším a adaptabilnějším pracovníkům nalézt uplatnění v rozvinutějším regionu. Tam se často setkají s vyšším mzdovým ohodnocením¹⁸, s větší flexibilitou trhu práce či s lepším uplatněním a tak se původní pracovní migrace změnila v trvalé přesídlení. Tím takto rostoucí nabídka práce přispívá k rozvoji již relativně bohatého centra, což nově vstupující firmy na trh respektují při volbě svého budoucího sídla.

Bohužel data Eurostatu, když jsme sledovali rozdíl v průměrném počtu obyvatel v evropských regionech NUTS-3 v roce 2004 oproti roku 1995, nám tuto myšlenku plně nepotvrdila¹⁹. To může být ovlivněno nejenom rozdílem mezi uváděným trvalým bydlištěm a skutečným pobytem migrujících osob, ale i například vyšším počtem členů v chudších rodinách, jichž je v odlehlejších regionech tradičně více.

Kromě již zmíněných faktorů je třeba upozornit i na to, že existence jednoho či několika málo ekonomických center v některých zemích je přirozenou skutečností s hlubokými historickými kořeny. V současné době je tento fakt navíc podporován tendencemi k centralizaci státní správy, nebo např. soustřeďováním místních centrál nadnárodních společností. Z tabulky č. 4 lze vypořádat, že reálná konvergence mezi zeměmi je tažena převážně nejvyspělejším regionem, který buď konverguje rychleji ve srovnání s ostatními nebo již úspěšně diverguje.

¹⁸ To je způsobeno mimo jiné i tím, že sektor služeb, který se koncentruje do vyspělejších oblastí, vyplácí vyšší mzdy.

¹⁹ K poklesu obyvatel chudších regionů ve srovnání buď s mírnějším poklesem nebo naopak s růstem obyvatel v regionech bohatších uvnitř země dochází v Německu (východní regiony oproti západním), v ČR pouze ve Středočeském kraji (naopak v Praze došlo k poklesu), částečně ve Španělsku, v Itálii a ve Švédsku.

5 Závěr

Problematika reálné konvergence není jednoduchá mimo jiné proto, že jde o dlouhodobý, mnohdy vícegenerační, proces. Celá záležitost je komplikovaná jednak chybějící historickou zkušeností a perspektivou neposkytující dostatečný intuitivní precedens, jednak nedostatečnou datovou základnou, která by pokryla delší časové období. Navíc dostupné databáze mezinárodních organizací nejsou mezi sebou porovnatelné a informace mohou obsahovat metodické diskrepance. To zvláště platí u ekonomik méně vyspělých, kde statistiky národních účtů, pokud vůbec existují, nemají dlouhou historii.

Na základě analýzy z dostupných datových zdrojů lze konstatovat, že proces reálné konvergence úspěšně probíhá na globální úrovni. Podobná je situace mezi evropskými ekonomikami, i když můžeme pozorovat země, které v posledních letech ve srovnání s EU spíše divergují (Portugalsko). Proto se zdá, že jednoduchý model se stejnými stálými cílovými stavu spíše neplatí. Projevuje se tak vliv exogenních faktorů, které brání úplnému setření rozdílů mezi ekonomikami.

Zatímco rozdíl v ekonomických úrovních mezi evropskými zeměmi se postupně zmenšuje, na vnitrostátní úrovni už nepozorujeme tak přesvědčivé výsledky. Variační koeficienty v rámci zemí se v čase výrazně nesnižují a v některých ekonomikách naopak narůstají. Pozitivní vývoj odlehlých regionů tak může mít charakter spíše cyklický, který není stěžejní pro úspěšnost reálné konvergence z dlouhodobého hlediska.

Jako možné příčiny vedoucí k dané skutečnosti jsme identifikovali nízkou efektivnost národních regionálních politik a bariéry, které existují mezi jednotlivými státy, oproti téměř neexistujícím bariérám vnitrostátním, které regionální polarizaci zřejmě umocňují. Pro zlepšení daného stavu by bylo tedy vhodné přikročit k cílené regionální politice, jejíž primárním cílem musí být zatraktivnění „zaostalejších“ regionů. Tento úkol spadá do kompetence státního aparátu v jednotlivých zemích.

V dlouhodobém horizontu se jako nejperspektivnější oblast z hlediska reálné konvergence chudších zemí jeví investice do lidského kapitálu (rekvalifikace pracovní síly v regionech postižených strukturálními změnami, rozvoj terciárního vzdělávání a investice do vědy a výzkumu) a cílená/decentralizovaná regionální politika, která by se měla zaměřit na lákání zahraničního kapitálu zejména do méně prosperujících oblastí. Neméně důležitým faktorem je pak kvalita domácích institucí, především právní jistota a transparentnost v disponování s evropskými zdroji.

Je třeba připustit, že v dnešní době není nikdo schopen odhadnout konečný stav vývoje, který zde nazýváme reálnou konvergencí. Zda často zmiňovaný fenomén globalizace povede k rozšiřování vyspělosti i v odlehlých zemích, nebo naopak zapříčiní prohlubování polarizace ve světové ekonomice, ukáže budoucnost.

Seznam literatury

- ALESINA, A., DI TELLA, R., MacCULLOCH, R.: *Inequality and Happiness: Are Europeans and Americans Different?* National Bureau of Economic Research, Working Paper No. 8198, 2001.
- BARRO, J.,R.: *Economic Growth in a Cross Section of Countries*. The Quarterly Journals of Economics, May 1991.
- BARRO, R. J., SALA-I-MARTIN, X.: *Economic Growth*. McGraw-Hill,1995.
- DE LA FUENTE, A.: *Convergence across countries and regions: Theory and empirici*. EIB papers, Volume 5 No. 2, 2000.
- EUROPEAN COMMISSION: *Regions: Statistic Yearbook 2006*.
- EUROPEAN COMMISSION: *Living Conditions in Europe Data 2002-2005*. Eurostat pocketbooks, 2007.
- FRAJT, K., KOMÁREK, L.: *Na cestě do EU: nominální a reálná konvergence v tranzitivních ekonomikách*. Finance a úvěr, 51, č.6, 2001.
- KIM, S.: *Lack of Convergence across Former West German States*. University of Wisconsin-Milwaukee, 2003.
- MARTIN, R.: *EMU versus the regions? Regional convergence and divergence in Euroland*. Journal of Economic Geography 1, 2001, pp. 51-80.
- RODRIGUÉZ-POSE, A.: *Economic convergence and regional development strategies in Spain: The case of Galicia and Navarre*. EIB Papers, Volume 5 No. 1, 2000.
- SACHS, D., J., WARNER, M., A.: *Economic Convergence and Economic Policies*. National Bureau of Economic Research, Working Paper No. 5039, 1995.
- SLAVÍK, C.: *Reálná konvergence České republiky k EU v porovnání s ostatními novými členskými zeměmi*. UK FSV CESES, 2005.
- SOLOW, R.M.: *Contribution to the Theory of Growth*. Quarterly Journal of Economics, Vol. 70 ,1956, str. 65-94.

Statistika Eurostatu, OECD, MMF

Seznam zkratek

- ČNB - Česká národní banka
HDP - Hrubý domácí produkt
EBRD - Evropská banka pro obnovu a rozvoj
IBRD - Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj
MMF - Mezinárodní měnový fond
PPP - Parita kupní síly
OECD - Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
VŠEM - Vysoká škola ekonomie a managementu

Kontakt

frantisek.cvengros@mfcz.cz, gabriela.smrckova@mfcz.cz, ivan.vlcek@mfcz.cz;

